

ЦИТ: ua217-039

DOI: 10.21893/2415-7538.2017-06-3-039

УДК 316.34632-053.6:37}:331.3556(477.73-21)

Фесенко А. М.

**МІГРАЦІЙНІ НАМІРИ ОСВІЧЕНОЇ МОЛОДІ М. МИКОЛАЄВА:
ДОСВІД СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ***ЧНУ ім. Петра Могили*

Fesenko A. M.

**MYKOLAIV CITY EDUCATED YOUTH MIGRATION INTENTIONS:
SOCIOLOGICAL RESEARCH EXPERIENCE**

Анотація. В даній статті аналізуються міграційні наміри української освіченої молоді на прикладі студентів ВНЗ м. Миколаєва, що є нині неабиякою гострою проблемою. Автор вважає, що, враховуючи існуючий стан справ у сфері молодіжної зайнятості, кризовий характер української економіки, падіння рівня життя населення, політичну нестабільність, невпевненість у завтрашньому дні, проблема трудової міграції та зміцнення трудовіграційних, в тому числі й еміграційних намірів освіченої молоді, наявність яких доводиться результатами наведених соціологічних досліджень, здійснених на базі Центру соціологічних досліджень ЧНУ ім. Петра Могили, найближчим часом не втратить своєї актуальності, зокрема, в плані загрози руйнування трудового потенціалу, людського капіталу країни, а також загрози соціальній безпеці.

Ключові слова: освічена молодь, студенти, трудова міграція, трудовіграційні наміри, трудовіграційний потенціал, еміграція, працевлаштування за кордоном, місто Миколаїв.

Abstract. This article examines Ukrainian educated youth migration intentions on example of Mykolaiv university students, that is the actual problem. The author believes that, in the current state of affairs in the field of youth employment, crisis of Ukrainian economy, falling social standards, political instability, insecurity, the problem of migration and migration intentions strengthening, including emigration intentions of educated youth, presented in the results of sociological studies conducted at the Petro Mohyla National University Sociological Center, will not lose its relevance, particularly as the threat of labor potential of the Ukrainian "human capital" destruction, and as the social security threat.

Keywords: educated youth, students, labor migration, labor migration intentions labor migration potential, immigration, abroad employment, the city of Mykolaiv.

Постановка проблеми. Міграційна активність у сучасному суспільстві для багатьох людей все більше стає невід'ємною частиною їхнього життя, яка визначає його спосіб, відповідні ціннісні орієнтації, мотивації, настанови.

Особливо це стосується молоді, яка, в силу свого потенціалу соціальної мобільності, об'єктивно притаманного її віку, стала найактивнішим учасником міграційних процесів. В даний час молодих емігрантів можна зустріти у найрізноманітніших регіонах і країнах світу. Вони навчаються в закордонних

університетах і коледжах, працюють в закордонних компаніях і підробляють на сезонних роботах за кордоном під час канікул, проходять стажування в міжнародних організаціях, активно подорожують світом. Міграційна активність серед молоді у сучасну добу стала своєрідним «мейнстрімом».

В Україні протягом вже багатьох років спостерігається посилення тенденцій зростання виїзду за кордон молоді, зокрема студентів і випускників ВНЗ, формування в них відповідних намірів, орієнтацій, настанов. З України у пошуках роботи мігрують переважно представники найбільш економічно продуктивного віку, при цьому чимало молодих мігрантів працюють на неprestижних та некваліфікованих робочих місцях, які не відповідають їхній освіті та професійному рівню. Проте це не зупиняє українську молодь: її міграційні наміри та настанови міцнішають, міграційний потенціал зростає, що є, окрім іншого, свідченням зсуву їхньої системи життєвих цінностей.

Потужні потоки заробітчанства сформувалися в умовах наявної непрості ситуації на ринку праці молодих спеціалістів. Студенти-старшокурсники та випускники-молоді спеціалісти стикаються з низкою типових та вельми поширених в сучасних кризових реаліях проблем: неактуальність обраної професії на ринку праці, брак робочих місць, недостатня конкурентоспроможність молодих претендентів на працевлаштування у порівнянні з більш досвідченими працівниками, неофіційний характер працевлаштування у багатьох сферах, в тому числі й у «тіньовому бізнесі», що тягне за собою виконання роботи не за одержаним фахом, відсутність належних умов праці, соціальної захищеності, поразку у трудових правах, нарешті, ризик опинитися у стані тривалого (застійного) безробіття.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Трудова міграція української молоді є предметом досліджень таких вітчизняних вчених, як М. Касьянова, Е. Лібанова, І. Майданік, О. Малиновська, І. Мостова, Н. Пархоменко, І. Прибиткова, О. Позняк, Г. Щерба, В. Чорна та інші.

Проблеми міграційних намірів молоді у своїх працях висвітлюють О. Балакірева, О. Блинова, К. Коперсак, Д. Мельничук, А. Смалійчук та інші, – але таких досліджень порівняно менше.

Відтак, огляд останніх наукових публікацій дає можливість стверджувати, що міграційна проблематика молоді, зокрема у царині міграційних намірів та орієнтацій, їхнього впливу на перспективи розвитку країни потребує подальших досліджень, що й зумовлює актуальність даної розвідки. Як з наукової, так і з практичної точки зору є необхідність досліджувати наміри цієї соціальної групи на працевлаштування за кордоном, визначати фактори їх формування, причини та обставини, що спонукають молодь залишати Батьківщину.

Дані таких досліджень можуть використовуватися для обґрунтування заходів з підвищення ефективності державної молодіжної та демографічної політики, що, в кінцевому рахунку, послугуватиме зміцненню соціальної безпеки та рушійною силою інноваційного розвитку України, важливим фактором чого є використання трудового та креативного потенціалу освіченої молоді, її «людського капіталу», як це має місце в економічно та соціально

розвинених країнах світу.

Мета статті – викласти результати соціологічних досліджень науковців ЧНУ ім. Петра Могили у царині вивчення трудовіграційного потенціалу миколаївської молоді, отримані протягом останнього часу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Масштаби поширеності зазначених вище соціально-економічних проблем та відповідний стан молодіжного ринку праці спонукає молодь до вироблення таких професійно-трудоових стратегій, важливою складовою яких є зовнішня трудова міграція, в тому числі безповоротна – еміграція. Український автор А. В. Смайлічук виділяється кілька варіацій таких стратегій міграційно-професійної поведінки українських студентів (на прикладі тих, хто навчаються за кордоном за такими популярними нині в Україні програмами навчання, стажування, обміну студентами та ін.):

- українська стратегія – націленість на постійне мешкання і постійну роботу на Батьківщині;
- проукраїнська проміжна стратегія – постійне проживання в Україні з можливістю контрактної зайнятості за кордоном;
- проміграційна (в оригіналі у автора статті – «прозахідна») проміжна стратегія – постійне проживання за кордоном з можливістю тимчасової роботи або коротких професійних поїздок до України;
- еміграційна стратегія – постійне проживання і робота за кордоном [1, с. 162].

Не дивно, що, за таких суспільних умов та умонастроїв в Україні спостерігається усталена тенденція зростання виїзду за кордон освіченої молоді, а також формування в них відповідних настанов, намірів, орієнтацій. За даними соціологічного дослідження Київського інституту проблем управління ім. Горшеніна, 41 % молоді (у віці від 18 до 29 років) готові при нагоді залишити Україну задля працевлаштування за кордоном, добре оплачуваної та перспективної роботи. При цьому серед працівників із вищою освітою виїхати з України готові 32 % опитаних, а серед тих, хто має науковий ступінь – 37 % [2].

Кафедра соціології ЧНУ ім. Петра Могили (м. Миколаїв) та Центр соціологічних досліджень при ЧНУ (керівники к. політ. н., доцент кафедри соціології, декан факультету соціології Л. А. Ляпіна та к. соціол. н., доцент кафедри соціології Л. В. Калашнікова) має досвід проведення досліджень трудовіграційного потенціалу (намірів, настанов, орієнтацій) освіченої молоді м. Миколаєва – студентів-старшокурсників миколаївських ВНЗ. Нижче представлено результати останніх досліджень.

Так, здійснене восени 2016 р. емпіричне дослідження (анкетування студентів-старшокурсників чотирьох провідних ВНЗ м. Миколаєва загальною кількістю 400 осіб, проведене на базі Центру соціологічних досліджень при ЧНУ ім. Петра Могили магістранткою В. Білобровою під керівництвом доцента кафедри А. М. Фесенка), яке мало на меті визначення міграційних намірів та орієнтацій миколаївських студентів-старшокурсників, підтвердило: сучасна освічена молодь добре уявляє наявність та гостроту вищезазначених проблем

на вітчизняному ринку праці молодих спеціалістів та власну занижену конкурентоспроможність за таких умов. Останнє й спонукає молодь до пошуку інших варіантів вирішення, серед яких саме і є зовнішня трудова міграція – як тимчасова, так і постійна.

В ході дослідження було з'ясовано, що респонденти позитивно ставляться до трудової еміграції як соціальної практики та поширеного в Україні соціального явища. До типових причин, які зумовлюють формування та поширення трудовіміграційних намірів та практик, респондентів відносять: відсутність фінансової стабільності та реальних перспектив соціально-економічного розвитку в Україні, низький рівень життя та матеріального забезпечення сімей, що не дозволяють їм задовольняти життєво необхідні потреби. В плані мотивації формування таких намірів в них самих було названо: «кращі умови праці, що їх пропонує закордонний роботодавець» (відзначили 35 % опитаних) та «високий рівень оплати праці, що їх пропонує закордонний роботодавець» (відзначив 31 % опитаних), а також «відсутність фінансової стабільності та реальних перспектив соціально-економічного розвитку в Україні» (11 %).

Повний розподіл відповідей респондентів представлено на рис. 1.

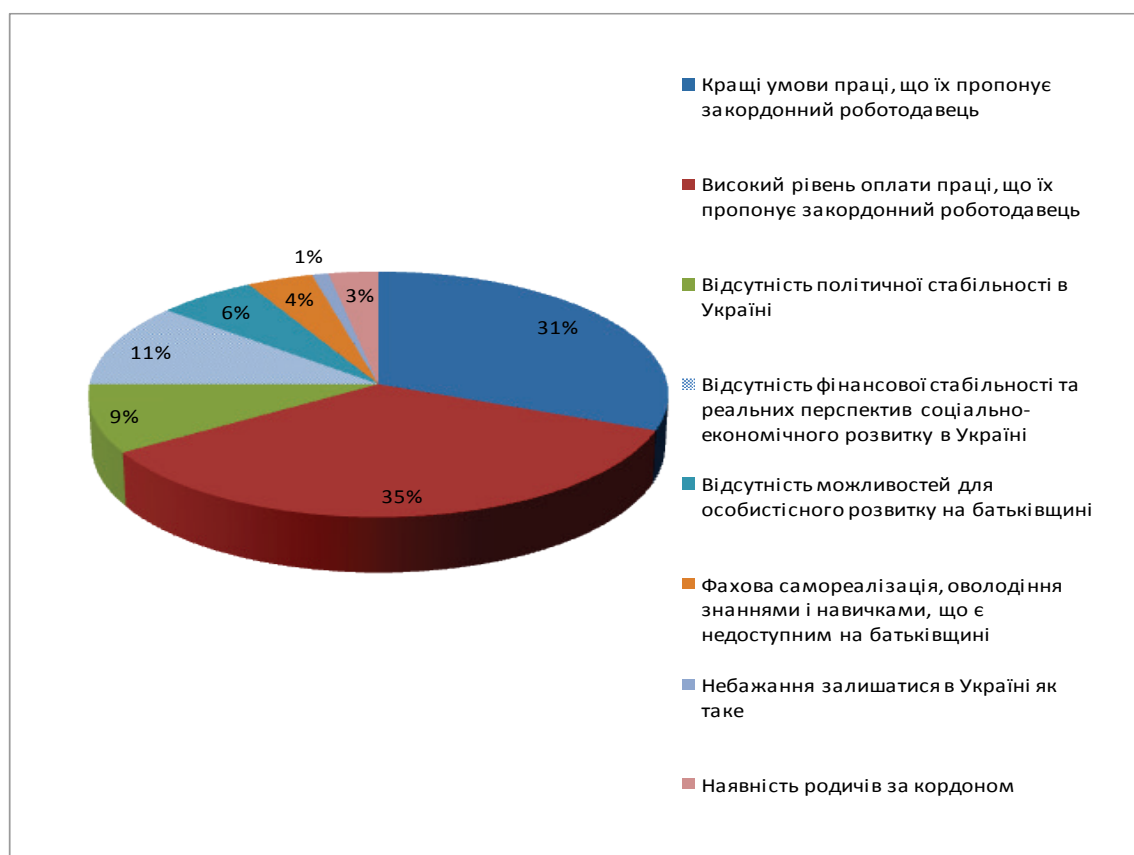

Рис. 1. Причини, які, на думку респондентів, зумовлюють формування міграційних намірів молоді

Відтак, більшість опитаних студентів-старшокурсників в майбутньому розглядають у якості своїх життєвих планів варіант працевлаштування за кордоном. Проведене дослідження підтвердило наявність трудовіміграційних

настроїв серед значної частини студентів: 75 % опитаних замислювалися над тим, щоб виїхати працювати за кордон, і лише 5 % не розмірковували над цим. Ці дані ілюструє рис. 2.

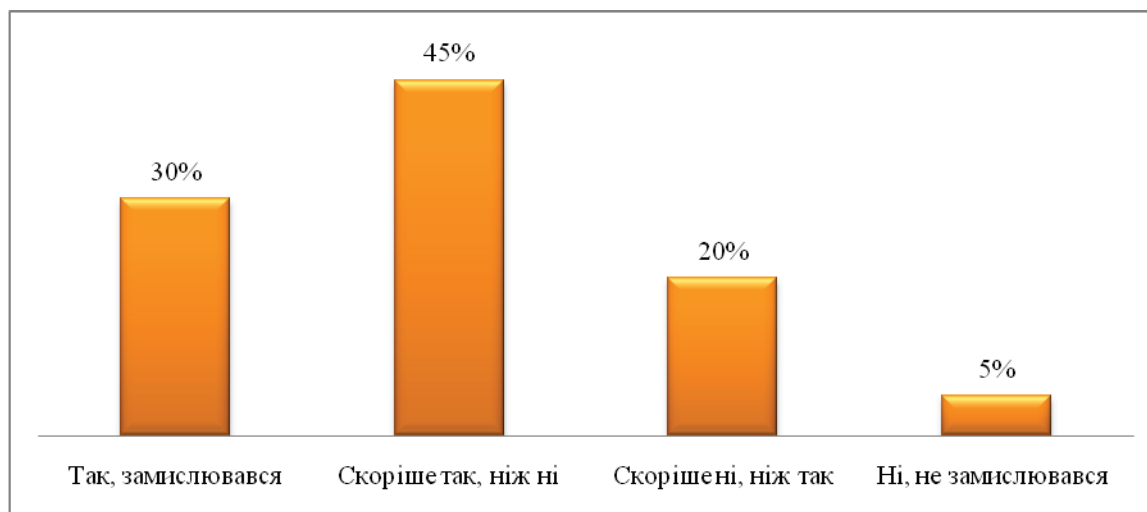

Рис. 2. Міркування респондентів про виїзд працювати за кордон

Причому 20,4 % готові виїхати за кордон на постійне місце проживання, 35,6 % – поїхати на тимчасові заробітки, а ще 25,9 % обрали варіант «виїхав би за кордон з метою одержання додаткової освіти та досвіду». Цей розподіл наочно ілюструє табл. 1

Таблиця 1.

Розподіл міграційних намірів респондентів

Виїхав би на постійне місце проживання за кордон	20,4%
Виїхав би на тимчасові заробітки за кордон	35,6%
Виїхав би за кордон з метою одержання додаткової освіти та досвіду	25,9%
Важко відповісти	18,1%

Щодо зафіксованих міграційних орієнтацій, то половина опитаних (50,5 %) хотіли б поїхати на працевлаштування до англомовних країн (США, Великої Британії, Канади, Австралії та ін.), тобто, англомовних країн з високим рівнем життя й соціальних можливостей для молоді; ще 12 % виявили бажання їхати до країн континентальної Європи (центральна, західна, південна), ці країни, хоча й відносяться до групи розвинених, але на заваді формування міграційних орієнтацій вітчизняної тут постає мовний бар'єр, адже вони не є англомовними, а ще 5% – до країн СНД, які нині сприймаються освіченою молоддю як периферія (й особливий випадок – сучасне ставлення української студентської молоді до Росії чи країн, що знаходяться під її впливом).

Характерними є й наступні результати. На питання «За якою спеціальністю Ви б хотіли працювати за кордоном?» маємо такі відповіді: за отриманою спеціальністю хотіли працювати за кордоном 40 %, натомість «не важливо, за якою спеціальністю» погоджуються працювати 48 % опитаних, не визначилися 12 %. Це є яскравим свідченням того, що основним мотивом формування

трудомиграційних намірів вітчизняної молоді продовжує залишатися банальний виїзд на заробітки, що є не дивним в умовах економічної нестабільності, низького рівня життя та відсутності впевненості у завтрашньому дні.

На останньому факторі (відсутність бачення позитивних перспектив на Батьківщині) зупинимося докладніше, адже це вагомий чинник формування й зміцнення трудомиграційних та еміграційних намірів української молоді. Відтак, щодо бачення перспектив соціально-економічного та політичного розвитку України в найближчому майбутньому, маємо той результат, що опитані студенти здебільшого вважають їх негативними, що також є доволі вагомим чинником формування їхніх міграційних намірів. Отримані результати, розподіл відповідей наочно ілюструє рис. 2.

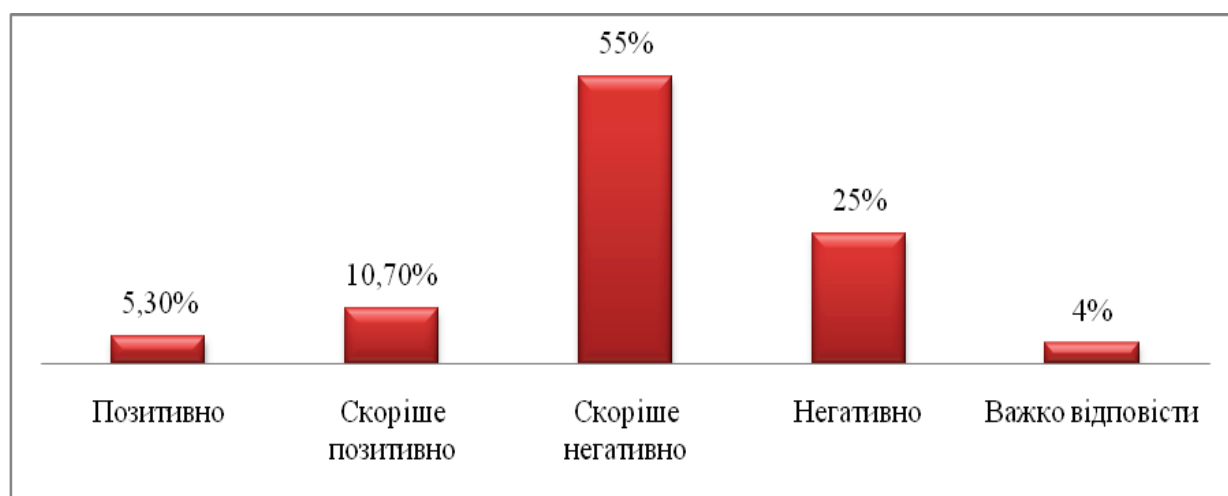

Рис. 3. Оцінка респондентами перспектив розвитку України на найближчі роки

Навесні 2017 року на базі Центру соціологічних досліджень при ЧНУ ім. Петра Могили також було проведено емпіричне дослідження з метою виявлення трудомиграційних намірів миколаївської освіченої молоді (анкетування студентів-старшокурсників ВНЗ м. Миколаєва загальною кількістю 400 осіб; здійснено студенткою К. Загуменною під керівництвом доцента кафедри соціології А. М. Фесенка). Під час обробки даних так само було одержано показові результати, представлені нижче.

При відповіді на пряме запитання «Як на Ваш погляд, де б Ви змогли успішно реалізувати свої життєві плани? (з варіантами «в Україні», «за кордоном», «в однаковій мірі», майже третина респондентів обрала саме варіант «за кордоном», а категоричний варіант «лише в Україні» обрало всього 7,8 % опитаних (рис. 4).

З такого розподілу видно, що молоді українці доволі песимістично оцінюють ймовірну успішність реалізації власних життєвих, зокрема, трудових планів на Батьківщині, а це означає, що в умовах формування в них трудомиграційних намірів (чи хоча б настроїв) вони саме й оберуть шлях трудової еміграції: майже третина опитаних бачить краще майбутнє за кордоном, а для ще майже половини (45,1 %) не принципово, де будувати своє майбутнє – за кордоном чи на Батьківщині.

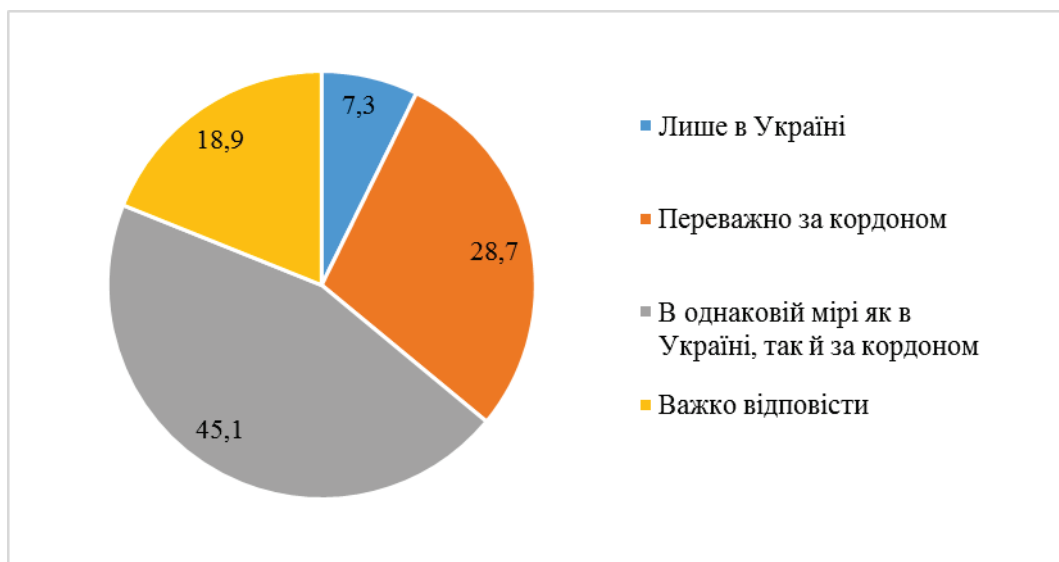

Рис. 4. Можливості реалізації власних життєвих планів, відзначені респондентами

Такі настрої у молодіжному середовищі не можуть не насторожувати, навіть якщо вони не трансформуються у прямі трудові міграційні та еміграційні наміри, адже тут все одно маємо справу з демотивуючим станом свідомості підростаючого покоління, тим більше, освіченої молоді. Картина, як бачимо, теж складається вельми сумна.

Майже аналогічні результати маємо по наступному питанню «Чи бажаєте Ви виїхати за кордон працювати тимчасово або ж прагнете переїхати назавжди?», маємо наступні відповіді (рис. 5):

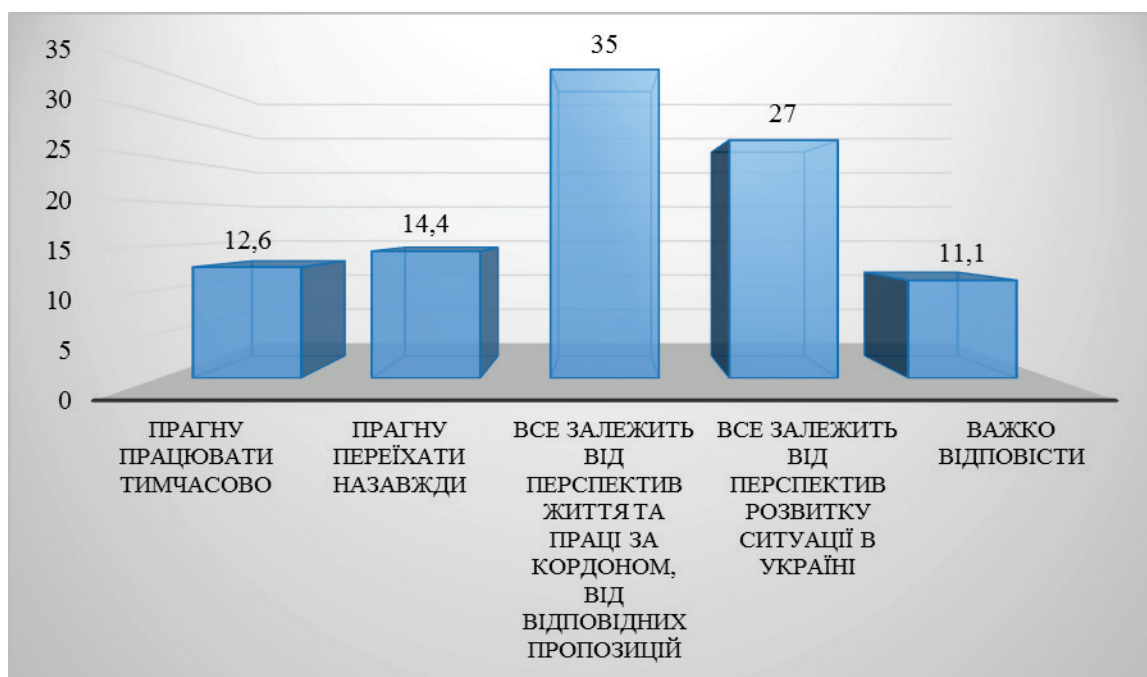

Рис. 5. Варіанти перебування за кордоном, відмічені респондентами

Близько третини респондентів тут обрала варіанти «все залежить від перспектив розвитку ситуації в Україні» (27 %) та «все залежить від перспектив

життя та праці за кордоном, від відповідних пропозицій» (35 %). Можна також припустити наступне: ті, хто вагався у відповіді на попереднє питання (щодо того, де реалізовувати свої життєві плани), у цьому питанні могли обрати виїзд за кордон, адже при відповіді на дане питання відсоток тих респондентів, хто вагався з відповіддю, був меншим, порівняно з результатами відповідей на попереднє питання.

Також не можна не відзначити відсоток тих, хто прагне переїхати за кордон назавжди, емігрувати з України (14,4 %).

Нарешті, на питання анкети «Які, на Вашу думку, основні причини того, що молоді фахівці сьогодні прагнуть працювати за кордоном?» (в ньому припускалося обирати не більше 3-х варіантів відповіді з числа запропонованих), отримано наступний розподіл (табл. 2):

Таблиця 2.

Основні причини трудової еміграції

Погіршення стандартів життя в Україні	22%
Низький рівень оплати та погані умови праці в Україні	25,7%
Невизначеність щодо майбутнього	11,2%
Неможливість влаштуватися на роботу в Україні за одержаним фахом	11,2%
Військові, політичні загрози для життя в Україні	9,6%
Зростання злочинності, криміналу	3,9%
Невідповідність кваліфікації запитам ринку праці	2,6%
Бажання вдало вийти заміж/одружитися	1,8%
Побоювання погіршення політичної, економічної та соціальної ситуації в країні	8,1%
Слідування наявним суспільним тенденціям, моді	1,7%
Сімейні чи особистісні обставини	1,7%
Інше	0%
Важко відповісти	0,5%

Як бачимо, до першочергових причин зовнішньої трудової міграції опитані студенти віднесли: низький рівень оплати та погані умови праці в Україні (25,7 %), погіршення стандартів життя в Україні (22 %), невизначеність щодо майбутнього та неможливість влаштуватися на роботу в Україні за одержаним фахом (11,2 %), військові, політичні загрози для життя в Україні та побоювання погіршення політичної, економічної та соціальної ситуації в країні – це 9,6 % й 8,1 %, відповідно. Інші прогнозовані причини виявилися другорядними та були обрані малою часткою респондентів.

Висновки.

Отже, враховуючи загальний стан справ у сфері молодіжної зайнятості, кризовий характер економіки, падіння рівня життя населення, політичну нестабільність і, як результат, невпевненість молоді у завтрашньому дні, можна стверджувати, що проблема міграції та зміцнення міграційних намірів освіченої молоді найближчим часом не втратить своєї актуальності.

Україна нині, на жаль, – одна з найбільших країн-донорів молоді робочої сили в Європі. Державі, регіональним соціумам слід серйозно замислитися над цією проблемою, яка свідчить не тільки про вимивання «людського капіталу», але й про демотиваційний стан свідомості молоді щодо його участі у вітчизняному виробництві та громадському житті суспільства.

Це може кваліфікуватися також і як один з найбільш серйозних викликів національній безпеці України, складовими якої є соціально-економічна та соціально-демографічна безпека, стан яких не в останню чергу залежить від потенціалу та самосвідомості молоді, перш за все її елітної частини – студентства та молодих спеціалістів.

Держава, перспективні молоді громадяни якої втратили віру у майбутнє, перебувають у «стані пакування валіз», навряд чи матиме шанси прискореного суспільно-економічного розвитку, натомість опиняється під загрозою втрати економічного суверенітету в умовах викликів глобалізованого світу.

Загалом йдеться про те, що кризовий характер економіки, падіння рівня життя населення та політична нестабільність пояснюють проблему міграції та зміцнення міграційних намірів молоді, і найближчим часом ці проблеми навряд чи втратять свою актуальність.

Отже, проблема трудової міграції молоді, формування її трудовіграційних намірів – одна з найважливіших на даному етапі розвитку України. Вона потребує ретельного аналізу науковців та адекватних дій з боку законодавчої та виконавчої влади, а вирішення, або хоча пом'якшення гостроти цієї проблеми, має особливе суспільно-політичне та соціальне значення – адже міграційний вплив молоді за кордон спричиняє серйозні негативні економіко-демографічні наслідки для України.

Література

1. Смалійчук, А. В. Еміграція студентської молоді та її вплив на людський капітал України / А. В. Смалійчук // Соціально-трудова відносина : теорія та практика : зб. наук. пр. / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; [редкол.: А. М. Колот (голова) та ін.]. – К : КНЕУ, 2012. – № 2. – С. 160–164.

2. Українська молодь не протестує, а емігрує. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/news/251151.html>

Стаття отправлена: 03.06.2017 г.

© Фесенко А. М.

ЦИТ: ua217-054

DOI: 10.21893/2415-7538.2017-06-3-054

УДК 378.147

Саланкова С.Е., Афанасьєва Н.А.

ФОРМИРОВАНИЕ МЕТАПРЕДМЕТНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ

БАКАЛАВРОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО КОМПЬЮТЕРНОЙ ГРАФИКЕ

Брянский государственный университет имени академика И.Г. Петровского,

Брянск, Бежицкая 14, 241036